

Η Ορθοδοξία Θεολογία και οι Τρεις Ιεράρχες

/ Γνώμες

Τοῦ κ. Σάββα Ἀλεξάνδρου

Διευθυντοῦ Περιφερειακοῦ Γυμνασίου Ἁγίου Μάμαντος Τραχωνίου

Γιὰ τούς τρεῖς Ἱεράρχες, ἡ θεολογία θεωρεῖται καρπός θείας πληροφορίας καί εἶναι τό ἀποτέλεσμα τῆς πνευματικῆς καθαρότητος πού ἐπέρχεται μέ την ἄσκηση καί τή νήψη. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος τονίζει ἐμφαντικά: «Δέν εἶναι στόν καθένα νά θεολογεῖ. Δέν εἶναι αὐτό το πράγμα εὐκολο, οὔτε ἔχουν σχέση μέ τή θεολογία αὐτοί πού κυλῖονται στά πάθη, ἀλλά ἐκεῖνοι πού καθαίρονται καί ἀπό τά σωματικά καί τά ψυχικά πάθη». Μέσα στό ἴδιο πνεῦμα κινούμενος καί ὁ Μέγας Βασίλειος ἐρωτᾷ, «Θεολόγος καί πᾶς τίς ὁ καί μυρίαίς κηλίσιν τήν ψυχήν αὐτοῦ στιγματίσας;» δηλαδή μπορεῖ νά εἶναι θεολόγος ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος πού ἔχει κηλιδώσει τήν ψυχή του μέ διάφορες ἁμαρτίες; Ἐννοεῖται πώς ἀσφαλῶς ὄχι.

Ἐπομένως γιὰ τούς τρεῖς Ἱεράρχες ἡ θεολογία δέν εἶναι μία νοησιαρχική ἐνασχόληση μέ τά θεῖα, ἀλλά οὐσιαστικά ἀποτελεῖ συνέπεια καί κατάληξη τοῦ πνευματικοῦ ἀγώνα. Λέει γιὰ αὐτό ὁ Ἱερός Χρυσόστομος: «Δεν θά ἔπρεπε νά ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό βιβλία, γιὰ νά ἀναχθοῦμε στόν Θεό, ἀλλά νά ἔχουμε βίο

καθαρό, ὥστε ἡ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νά εἶναι γιά μᾶς βιβλίο ζωντανό». Παρακάτω δέ ἐπιγραμματικά ἐπισημαίνει: «Καί καθάπερ ταῦτα διά μέλανος, οὕτως τάς καρδίας τάς ἡμετέρας διά Πνεύματος χρῆ ἔγγεγραῖφθαι».

Θά πρέπει ιδιαίτερα νά τονιστεῖ ὅτι καί οἱ τρεῖς αὐτοί Πατέρες τῆς Ὁρθοδοξίας ὑπῆρξαν φορεῖς τῆς ἐμπειρικῆς θεολογίας ἐξαιτίας τοῦ νηπτικοῦ καί ἀσκητικοῦ τους βίου. Εἶναι φοβερό ἀπό θεολογική ἄποψη αὐτό πού ἀναφέρει γιά τόν ἑαυτό του ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, τό ὁποῖο πιστοποιεῖ ἀκριβῶς τό γεγονός ὅτι ἦταν ἐκφραστής τῆς ἐμπειρικῆς θεολογίας. «Στόμα ἤνοιξα καί πνεῦμα εἴλκυσα καί δίδωμι πάντα τά ἑμαυτοῦ καί ἑμαυτόν τῷ Πνεύματι». Ἄνοιξα το στόμα μου καί εἴλκυσα τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί ἔχω παραδώσει ὅλες τις ἐκφάνσεις τοῦ βίου μου καί ὅλο τό εἶναι μουστό Ἅγιο Πνεῦμα. Συνεχίζοντας δέ ἀναφέρει: «Ὅργανον ἐγώ εἰμί θεῖον, ὄργανον λογικόν, ὄργανον καλῶ τεχνίτη τῷ Πνεύματι ἀρμοζόμενον καί κρουόμενον». Χαρακτηρίζει τόν ἑαυτό του ὡς ὄργανον θεῖον, ὄργανον λογικόν, πού οὐσιαστικά χρησιμοποιεῖται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα καί ἀπό Αὐτό κατευθύνεται. Ἀκριβῶς γιά αὐτό τόν λόγο καταλήγοντας ἀναφέρει, «διά τοῦτο νῦν φθέγγομαι, ἐπειδή πρός τοῦτο ὑπό τοῦ Θεοῦ κελεύομαι».

Ἐξάλλου ὁ ἅγιος Παλλάδιος μιλώντας γιὰ τόν ἱερό Χρυσόστομο, πού ἐπίσης ἦταν νηπτικός καί ἀσκητικός καί γιὰ αὐτό τόν λόγο τέλειος ἐκφραστής τῆς ἐμπειρικῆς θεολογίας, τονίζει πώς καί μόνον ἡ ἀσκητική του ὄψη ἦταν δάσκαλος τῆς ἀρετῆς. «Μεγάλη χαρά ἦταν νά ἀπολαμβάνεις καί μόνο τή θέα τοῦ προσώπου του. Σιωπώντας καί χωρίς καθόλου νά ἀνοίξει τό στόμα του, μποροῦσε νά σοῦ μεταδώσει καί μόνο πού τόν ἔβλεπες, τίς ἔννοιες τῆς ἀρετῆς καί τοῦ ἡθους».

Θεμελειώδης ἀρχή τῆς θεολογίας καί τῶν τριῶν τους ὑπῆρξε ἡ ἀναγκαιότητα τῆς προσωπικῆς κάθαρσης ἀπό τά πάθη. Μόνον ὁ κεκαθαρμένος ἀπό τά πάθη θεολογεῖ, διαφορετικά ὁ ὅποιος λόγος του εἶναι μάταιος καί ἀνωφελής. Γιὰ αὐτό ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος συστήνει: «Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον καί εἶτα καθᾶραι, σοφισθῆναι, καί οὕτω σοφίσαι. Γενέσθαι φῶς, καί φωτίσαι• ἐγγίσει Θεῷ, καί ἄλλους προσαγαγεῖν, ἁγιασθῆναι, καί ἁγιάσαι, χειραγωγῆσαι μετά χειρῶν, καί συμβουλευῶσαι μετά συνέσεως». Οἱ τρεῖς αὐτοί μεγάλοι φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας θεωροῦν ἐπιπρόσθετα πώς ὁ ὅλος βίος τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νά κινεῖται ἀφαιρετικά ὡς πρός τά ὑλικά ἀγαθά καί νά συμφαίνεται μέ τήν ὑπέρβαση τῶν

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀναλύοντας τό Τριαδικό δόγμα ἀναφέρει: «Ἐχω οὖν οὕτως περί τούτων σέβειν Θεόν τον Πατέρα, Θεόν τόν Υἱόν, Θεόν τό Πνεῦμα τό Ἅγιον. Τρεῖς ιδιότητος, θεότητα μίαν, δόξη καί τιμῇ καί οὐσία καί βασιλείᾳ μή μεριζομένη». Ἀπό τήν πλευρά τή δική του σε ἀνάλογο ὕφος καί ὁ Μέγας Βασίλειος ἀναφερόμενος στήν Ἀγία Τριάδα λέει: «Ἐκεῖ πού βρίσκεται ὁ Πατέρας εἶναι καί ὁ Υἱός καί τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἡ ἄκτιστος φύσις, το δεσποτικό ἀξίωμα, ἡ φυσική ἀγαθότητα. Ὁ Πατέρας εἶναι ἡ δημιουργική αἰτία ὅλων, ἡ ρίζα τῶν ζώντων. Ἀπό Αὐτόν προῆλθε ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἡ σοφία, ἡ δύναμις, ὁ Υἱός πού γεννήθηκε ἀπό τόν Θεό Πατέρα, ὁ ζωντανός Λόγος».

Ἀκλόνητη καί ἀγία θεολογική τοποθέτησή τους εἶναι πῶς ὁ τριαδικός Θεός ὄντας δημιουργός τῶν πάντων εἶναι καί προνοητής τοῦ κόσμου γι' αὐτό θεωροῦν πῶς ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά στρέφεται πρὸς Αὐτόν καί νά μὴν ἐλπίζει στὴν ἀνθρώπινη βοήθεια καί στήριξη. Θά πεῖ γιὰ αὐτό ὁ Ἱερός Χρυσόστομος: « Αὐτός πού δημιούργησε τὰ πάντα, αὐτός φροντίζει καί γι' αὐτά. Δέν ὑπάρχει πιὸ εὐτυχισμένος ἄνθρωπος ἀπ' αὐτόν πού δέχεται στή ζωὴ του τὴ θεία βοήθεια. Ἄς μὴν ἐπιδιώκουμε τὴν προστασία τῶν ἀνθρώπων, δέν ὑπάρχει πιὸ ἐπισφαλές πράγμα ἀπὸ αὐτό. Ἄς ἔχουμε τὴν ἐλπίδα μας ὅλη πρὸς τὸν Θεό, διότι αὐτὴ εἶναι σίγουρη καί δέν ἀλλάσσει, ὅπως συμβαίνει στὴν περίπτωση τῆς ἀνθρώπινης ἐλπίδας». Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἶναι κατηγορηματικός. Διακηρύττει πῶς ὁ ἄνθρωπος τῆς νήψης καί τῆς ἄσκησης πού στρέφεται πρὸς τὸν Θεόν, ὅπωςδήποτε τυγχάνει τῆς θείας βοήθειας καί ἀρωγῆς. «Ὅταν ἡ ψυχὴ κάμνει ὑπέρβαση τῶν παθῶν καί ἔχει εἰρήνην τῶν λογισμῶν, ζώντας μέσα στοῦ πνεῦμα τῆς νήψης καί τῆς ἄσκησης, ὅταν τὸν Κύριον παρακαλεῖ, πολλὴν ἐπισπᾶται τὴν ἄνωθεν ροπὴν». Ἐξάλλου θά πρέπει ἰδιαίτερα νὰ τονιστεῖ πῶς καί οἱ τρεῖς τοὺς ἦταν ψυχές πού βίωναν τὸν θεῖον ἔρωτα. Ἐτσι λοιπὸν ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος θά πεῖ, «τίποτε δέν μοῦ φαίνεται σπουδαῖο, ὅσο νά κάνει κάποιος ὑπέρβαση τῶν αἰσθήσεων του καὶ νά μὴν ζεῖ ζωὴ σαρκική καί κοσμική». Καταλήγοντας δέ ἀναφέρει «καί νά εἶναι ἡ ψυχὴ του καθαρὸ κάτοπτρον στοῦ ὁποῖο νά κατοπτρίζεται τό θεῖον φῶς». Ὁ Μέγας Βασίλειος

καί αὐτός ἐραστής τοῦ θεοῦ κάλλους θα διακηρύξει: «Ποιά ὁμορφιά εἶναι ἀνώτερη ἀπό τή θεία ὁμορφιά καί ποιὰ λοιπόν πραγματικότητα εἶναι πιό χαριτωμένη καί πιο σπουδαία ἀπό τή θεία. Ποιός λοιπόν πόθος καί ἔρωτας εἶναι πιό σφοδρός ἀπό τόν θεῖο ἔρωτα, πού κάμνει τήν ψυχή πού εἶναι κεκαθαρμένη ἀπό τά πάθη νά ἀναφωνεῖ, εἶμαι πληγωμένη ἀπό τόν θεῖο ἔρωτα».

Ὁ ἱερός Χρυσόστομος καί αὐτός ἔμπλεως θεοῦ ἔρωτα ἀναφωνεῖ: «Δέν ὑπάρχει τίποτε πού νά μή τό νικᾷ ὁ πόθος. Ἐάν λοιπόν ὁ πόθος εἶναι θεῖος, τότε στέκει πιό πάνω ἀπ' ὅλα. Στήν προκειμένη περίπτωση ἀνώτερο ἀπ' ὅλα εἶναι νά ἀγαπᾷ κάποιος τόν Χριστό καί νά ἀγαπᾶται ἀπό Αὐτόν». Ἐξάλλου θα πρέπει ἰδιαίτερα νά τονιστεῖ πώς στή θεολογία του ὁ Μέγας Βασίλειος σαφῶς τονίζει τή διάκριση τοῦ Θεοῦ ὡς οὐσίας καί τῶν θείων ἀκτίστων ἐνεργειῶν. Ὁ ἴδιος θά πεῖ: «Αἱ τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαι πρός ἡμᾶς καταβαίνουνσιν, ἡ δέ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος». Μιλώντας μάλιστα γιά τή μέθεξη τοῦ ἀκτίστου θεοῦ φωτός ἀπό τόν κεκαθαρμένο ἀπό τά πάθη νοῦ ἀναφέρει: «Νοῦς πού δεν σκορπιέται ἐδῶ καί ἐκεῖ, μήτε πάλι διαχέεται πρός τόν κόσμον, ἀλλά μαζεύεται προς τόν ἑαυτό του ἀνεβαίνει στήν ἔννοια τοῦ Θεοῦ καί περιλούεται μέσα στό θεῖον ἄκτιστον φῶς καί σ' αὐτή τήν κατάστασιν εὐρισκόμενος ξεχνᾷ καί αὐτόν ἀκόμα τόν ἑαυτό του». Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ἀδελφός τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, μαρτυρεῖ πώς ὁ ἱερός πατήρ προσευχόμενος ἐλλάμπετο μέσα στό θεῖο ἄκτιστο φῶς• «γίγνεται αὐτῷ ἐν τῷ οἴκῳ προσευχομένῳ, φωτός ἑλλαμψις πληροῦσα ἅπαν τόν οἶκον, τό δέ φῶς τοῦτον ὄντως φῶς ἅυλον, νοερόν οὐκ ἐξ ὑλικοῦ τινός πράγματος ἀναπτόμενον». Ἐξάλλου ὁ ἴδιος θά τονίσει πώς οἱ ψυχές πού καθαίρονται ἀπό τά πάθη μετέχουν τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἡ διορατική ἄκτιστος θεία ἐνέργεια, ἡ προορατική, μάλιστα δέ κατέχουν καί τό ὕψιστο ἀγαθό πού εἶναι ἡ πρός τόν Θεόν ὁμοίωσις. Λέει χαρακτηριστικά: «Οἱ ψυχές πού δέχονται τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αὐτή τή χάρη μεταδίδουν καί σέ ἄλλους. Ἀπό ἐδῶ πηγάζει τό χάρισμα τῆς προοράσεως καί τῆς διοράσεως, ὅπως ἐπίσης καί ἄλλα χαρίσματα. Σ' αὐτή τήν κατάσταση ὁ ἄνθρωπος νιώθει νά εἶναι ἐνωμένος μέ τόν Θεό καί πετυχαίνει το πιό ἐπιθυμητό πράγμα, πού εἶναι ἡ θέωση καί ὁ ἀγιασμός». Τέλος νά σημειωθεῖ πώς καί οἱ τρεῖς τους ὑπῆρξαν αὐθεντικοί ἐρμηνευτές τῆς Γραφῆς. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέει γενικά γιά τους πατέρες κάτι πού ἰσχύει ἀπόλυτα, τόσο γιά τόν ἴδιο ὅσο καί γιά τον ἱερό Χρυσόστομο καί τόν Μέγα Βασίλειο. «Αὐτοί εἶναι οἱ θεωμένοι ἄνθρωποι πού κατάφεραν νά περάσουν μέσα ἀπό τό γράμμα στό πνεῦμα τῆς Γραφῆς, καί νά δοῦν τό βαθύτερο νόημά της, οἱ ὅποιοι καταξιώθηκαν νά δοῦν τήν ἐσωτερική ὁμορφιά της καί γέμισαν με τό φῶς τῆς θείας γνώσεως». Αὐτό τό κατάφεραν, γιατί ὄντας ταπεινοί μελετοῦσαν τήν Ἁγία Γραφή ἐν ἀτύφῳ καί ἀκενοδόξῳ πνεύματι. Δηλαδή μέ ταπείνωση καί ἀπλότητα.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ἀναφέρει τόν τρόπον μέ τόν ὁποῖο ὁ ἱερός

Χρυσόστομος μελετοῦσε τή Γραφή καί συνέγραφε τά συγγράματά του. Τό ἴδιο θά λέγαμε πώς ἰσχύει καί γιά τούς δυό ἄλλους πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας δηλαδή τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Θεολόγο καί τόν Μέγα Βασίλειο. Λέει λοιπόν: «Μᾶς δίδαξε ὁ Χρυσόστομος νά μελετοῦμε τίς Γραφές, αὐτός πού ὑπῆρξε αὐθεντικός ἐρμηνευτής τους. Αὐτός κατάφερε νά περάσει μέσα ἀπό τό γράμμα στο πνεῦμα τους καί μέ τά συγγράμματά του νά μᾶς δώσει τό ἀληθινό πνευματικό περιεχόμενό τους. Ὅλα τοῦτα τά κατάφερε, γιατί πάντα λειτουργοῦσε ἐν ἀτύφῳ καί ἀκενοδόξῳ πνεύματι. Δηλαδή ἀπλά καί ταπεινά».

Αὐτοί λοιπόν ὑπῆρξαν οἱ τρεῖς Ἱεράρχες. Ἐκφραστές τῆς ἐμπειρικῆς θεολογίας καί θεωμένοι ἄνθρωποι, πού ἔπαθαν καί ἔμαθαν τά θεῖα. Χρέος μας νά ἐντρυφοῦμε στά ἔργα τους καί ἐπικαλούμενοι τίς μεσιτίες τους νά καταφέρομε καί ἐμεῖς ὅ,τι κατάφεραν καί αὐτοί, δηλαδή τή θέωση καί τόν ἁγιασμό.

(Δημοσιεύθηκε στο περιοδικό “Παράκληση. Περιοδική Ἑκδοση Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λεμεσοῦ”, τεῦχος 96).